

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.02.2003, sp. zn. 32 Odo 180/2002, ECLI:CZ:NS:2003:32.ODO.180.2002.1

Číslo: 36/2004

Právní věta: Dohodou účastníků nelze zkrátit lhůty pro zánik pojištění uvedené v ustanovení § 801 obč. zák.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 25.02.2003

Spisová značka: 32 Odo 180/2002

Číslo rozhodnutí: 36

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Pojištění

Předpisy: § 2 odst. 3 předpisu č. 40/1964Sb.
§ 801 odst. 3 předpisu č. 40/1964Sb.
§ 801 předpisu č. 513/1991Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 16. 10. 2001 rozhodl Vrchní soud v Olomouci jako soud odvolací v předmětné věci tak, že rozsudek soudu prvního stupně se v odstavci I. výroku potvrzuje, dále žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení a konečně v odstavci třetím výroku, že odvolací soud připouští dovolání pro řešení právní otázky, zda lze dohodou zkrátit lhůty stanovené v § 801 obč. zák.

K r a j s k ý o b c h o d n í s o u d v Ostravě rozsudkem ze dne 13. 10. 1998, jako soud prvního stupně rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni částku 217 473 Kč s poplatkem z prodlení ve výši 98 479 Kč a na nákladech řízení částku 15 072 Kč, to vše do 3 dnů od právní moci rozsudku (výrok I.), a že ohledně částky 35 817 Kč se řízení zastavuje (výrok II.).

K odvolání žalovaného proti tomuto rozsudku odvolací soud podle § 206 a § 212 o. s. ř. (zákon č. 99/1963 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2000), výslovně v souladu s bodem 15., hlava I., části dvanácté zákona č. 30/2000 Sb., přezkoumal rozsudek soudu v napadené části (tj. v části, ve které odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně), jakož i řízení, které předcházelo jeho vydání, a po jednání ve věci (§ 214 o. s. ř.) dospěl k závěru, že odvolání žalovaného není důvodné. Žalovaný v odvolání především namítl nesprávné právní posouzení věci soudem prvního stupně, spočívající v nesprávné aplikaci ustanovení § 801 obč. zák. (zákon č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů). Podle názoru odvolacího soudu z dikce tohoto ustanovení vyplývá, že lhůtu pro zánik pojištění lze

dohodou jen prodloužit a nikoliv zkrátit. Nelze přisvědčit názoru žalovaného v tom směru, že by toto ustanovení bylo koncipováno v neprospěch jedné strany vztahu z pojistné smlouvy, a to pojištěného, ale naopak v jeho prospěch. Poskytuje totiž pojištěnému ochranu tím, že se mu dostane pojistného plnění po stanovenou dobu i v případě, že pojištění není zapláceno. Odvolací soud se proto ztotožnil se závěry soudu prvního stupně, který zjištěný skutkový stav správně právně posoudil, a v tomto směru odvolací soud odkázal na věcně správné odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně.

Žalovaný před vyhlášením rozsudku odvolacím soudem „navrhl připuštění dovolání k posouzení právní otázky, zda lze dohodou zkrátit lhůty uvedené v ustanovení § 801 obč. zák., a protože jde o posouzení otázky zásadního právního významu, odvolací soud v této věci dovolání připustil (§ 239 odst. 1 o. s. ř.).“

Rozsudek odvolacího soudu napadl žalovaný „v plném rozsahu“ s tím, že dovolání je přípustné s ohledem na ustanovení § 239 odst. 1 o. s. ř., když odvolací soud ve výroku rozhodnutí vyslovil, že dovolání je přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu. Dovolatel uvádí, že dovolání je podáno z důvodu § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř.

Dovolatel rekapituluje, že Krajský obchodní soud v Ostravě zdůvodnil své rozhodnutí tím, že ustanovení § 801 obč. zák. je ustanovením dispozitivním v tom směru, že lhůtu pro zánik pojištění lze dohodou účastníků prodloužit. Dohodou však nelze tuto lhůtu zkrátit či jinak změnit. Jestliže se tudíž účastníci v pojistné smlouvě, oddílu III. článku 5 odst. 1 dohodli, že v případě nezaplacení ročního pojistného pojištění zanikne 31.12. daného kalendářního roku, dohodli se tak v rozporu se zněním ustanovení § 801 obč. zák. Toto ujednání je tudíž absolutně neplatné. Pojišťovna má tedy právo na pojistné za dobu do zániku pojištění dle ustanovení § 801 obč. zák., tj. za období od 1. 1. 1994 do 31. 5. 1994 ve výši 217 473 Kč. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně jako věcně správný potvrdil.

Podle názoru dovolatele odvolací soud ustanovení § 801 obč. zák. nesprávně vyložil. Občanský zákoník sice výslovně upravuje, kdy se v pojistné smlouvě lze od všeobecných pojistných podmínek odchýlit, avšak nestanoví, kdy se ve smlouvě lze odchýlit od ustanovení občanského zákoníku. Je proto třeba použít obecné pravidlo, které vyplývá z nezbytnosti zabezpečení smluvní volnosti účastníků, které plyne především z ustanovení § 2 odst. 3 obč. zák. Za kogentní ustanovení je nepochybně nutno považovat § 788 obč. zák., který charakterizuje základní znaky pojistné smlouvy, a dále zřejmě ustanovení § 104 obč. zák., které určuje speciální počátek běhu promlčecí lhůty na plnění z pojištění. Odchytkou v pojistné smlouvě od ustanovení § 801 obč. zák., týkající se zániku pojištění, zákon výslovně nezakazuje a podle názoru dovolatele ani z povahy tohoto ustanovení nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit (ustanovení § 2 odst. 3 obč. zák.). Dovolatel má za to, že v pochybnostech je třeba respektovat vůli pojištěného, který při uzavírání pojistné smlouvy byl srozuměn s tím, že pojištění zanikne v případě a za podmínek uvedených v oddíle III. čl. 5 odst. 1 této smlouvy. Jestliže účastníci smlouvy dali v rámci svého ujednání ve věci zániku pojištění přednost smluvnímu ujednání, nelze toto ujednání považovat za neplatné pro rozpor s dispozitivním ustanovením § 801 obč. zák.

Dovolatel se domnívá, že pokud by odchylka obsažená v pojistné smlouvě v předmětném ustanovení byla v rozporu s ustanovením § 788 odst. 3 obč. zák., byla by neplatná ve smyslu ustanovení § 41 obč. zák. a s ohledem na rozsah této odchylky by neplatnost, a to absolutní, postihla celou pojistnou smlouvu. Správně mělo být dispozitivní ustanovení § 801 obč. zák. vyloženo tak, že smluvním ujednáním účastníků lze zákonnou lhůtu prodloužit i zkrátit.

Dovolatel navrhuje, aby odvolací soud napadené rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Současně navrhuje odložení vykonatelnosti napadeného rozhodnutí podle ustanovení § 243 o. s. ř.

Podle bodu 17., hlavy I., části dvanácté zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (tj. podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 1. 2001).

Nejvyšší soud jako soud dovolací, po zjištění, že dovolání vykazuje zákonem stanovené náležitosti (ustanovení § 240 odst. 1, § 241 odst. 1 a 2 o. s. ř.), konstatoval, že dovolání je přípustné ve smyslu ustanovení § 239 odst. 1 o. s. ř. k posouzení otázky zásadního právního významu, kterou odvolací soud formuloval ve výroku svého rozsudku k návrhu žalovaného, „zda lze dohodou zkrátit lhůty stanovené v § 801 obč. zák.“.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

V posuzovaném případě žalobkyně uzavřela se žalovaným pojistnou smlouvu ze dne 8. 1. 1992, přičemž pojistné pro rok 1993 bylo stanoveno ve výši 286 759 Kč, splatné ve čtyřech splátkách k 28. 2., 31. 5., 30. 9. a 30. 11. 1993. Žalovaný uhradil I. a II. splátku pojistného, neuhradil část III. splátky a IV. splátku, a tím došlo k zániku pojistné smlouvy podle ustanovení § 801 obč. zák. a čl. 5 bodu 1) odd. III. smlouvy, a v důsledku toho žalobce uplatnil podle ustanovení § 803 odst. 1 odst. 1 obč. zák. a odd. III., bod 4) a 5) pojistné smlouvy právo na pojistné za dobu do zániku pojištění a dále na příslušný poplatek z prodloužení. Tato skutková zjištění jsou nesporná a dovolací soud z nich bez dalšího vychází.

Článek 5 bod 1. v oddílu III. předmětné pojistné smlouvy zní: „Ujednává se, že pojištění zanikne 31. 12. daného kalendářního roku, pokud roční pojistné nebylo zaplaceno do tohoto data. Totéž platí, byla-li zaplacena jen část pojistného.“

Podle ustanovení § 801 obč. zák. pojištění zanikne rovněž tím, že pojistné za první pojistné období nebo jednorázové pojistné nebylo zaplaceno do tří měsíců, anebo pojistné za další pojistné období nebylo zaplaceno do šesti měsíců od jeho splatnosti; tyto lhůty lze dohodou prodloužit. Pojištění zanikne uplynutím příslušné lhůty. Totéž platí, byla-li zaplacena jen část pojistného.

Vzniká tudíž především právní otázka, zda výše uvedené smluvní ujednání obстоjí vedle platné zákonné úpravy.

Dovolací soud nejprve dovozuje, že zákonnou úpravu pojistných smluv v ustanoveních § 788 a násl. obč. zák. (hlava 15., části osmé občanského zákoníku) je nutno posuzovat pod zorným úhlem obecného ustanovení § 2 odst. 3 obč. zák., že účastníci občanskoprávních vztahů si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit.

V první řadě proto je třeba zkoumat, zda ustanovení § 801 obč. zák. je ustanovením kogentním či dispozitivním. Jestliže citované ustanovení *expressis verbis* umožňuje prodloužení lhůt pro zaplacení pojistného dohodou účastníků, a na druhé straně výslovně nezakazuje zkrácení těchto lhůt dohodou, neznamená to, že i ve směru zkrácení lhůt jde o ustanovení dispozitivní. Je nezbytné vzít v úvahu povahu tohoto ustanovení, tj. zda z této povahy nevyplývá, že se od citovaného ustanovení ve zkoumaném směru nelze odchýlit.

Dovolací soud dospívá k závěru, že z gramatického, logického i systematického výkladu ustanovení § 801 obč. zák. plyne, že dohodou účastníků lze lhůty v něm upravené pouze prodloužit, a proto se ztotožňuje s právním závěrem soudů prvního stupně a odvolacího. Je třeba přihlížet nejen k dikci předmětného ustanovení, ale i jeho systémovému zařazení a smyslu a účelu, jímž je zejména ochrana pojištěného (na tom nic nemění okolnost, že v tomto konkrétním případě je zájem pojištěného individuálně opačný).

Dovolací soud dále zdůrazňuje, že stanoví-li zákon v ustanovení § 801 obč. zák. hmotněprávní lhůty s tím, že je lze dohodou účastníků prodloužit, je třeba výkladem a contrario dovést, že jejich zkrácení dohodou účastníků nepřipouští; v tomto směru tak zákon odnímá účastníkům možnost odchylné úpravy ve smyslu ustanovení § 2 odst. 3 obč. zák.

Z toho se podává, že smluvní ujednání v oddílu III., článku 5, bodu 1. předmětné pojistné smlouvy svým obsahem i účelem odporuje ustanovení § 801 obč. zák., popř. je obchází a je tudíž ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. absolutně neplatné. Nelze souhlasit s dovolatelem, že v tomto případě by neplatnost postihla celou smlouvu, poněvadž ujednání o zániku pojištění pro nezaplacení pojistného je jen jednotlivým (dílčím) smluvním ustanovením a lze je oddělit od ostatního obsahu smlouvy (ustanovení § 41 obč. zák.).

Napadené rozhodnutí odvolacího soudu je správné a dovolací soud proto dovolání jako nedůvodné zamítl (ustanovení § 243b odst. 1, věta před středníkem, o. s. ř.).